

ligd; wel was er steeds een drukke correspondentie gevoerd tusschen Dr van Raalte en zijn verwanten hier, alsmede met onderscheiden predikanten; ook werden telkens weer predikanten van hier uit onze Kerken en niet uit de Ned. Hervormde Kerk beroepen naar Amerika, doch officieel was voor de komst van Van Raalte nog niet gevraagd naar correspondentie. Bij het nagaan van onze betrekkingen met de Reformed mag niet uit het oog worden verloren, dat zij oorspronkelijk, gelijk ik vroeger mededeelde, predikanten kreeg uit „de Vaderlandsche Kerk”. Die hand was steeds slapper geworden. Zij kreeg een eigen opleidingschool. Echter in het Oosten vergat men toch nimmer geheel dat de wortelvezelen van haar bestaan lagen in het oude vaderland. Lang had zij geheeten „Dutch Reformed”. Wel droeg zij kennis, eenige kennis van de verandering die door het koninklijk besluit van 1816 had plaats gegrepen in het karakter der moederkerk; maar de volle betekenis kon zij niet zoo goed verstaan als dat hier het geval was. Voor haar besef was zij dus eigenlijk toch nog nauw verwant met de oude „Vaderlandsche Kerk”. Eerst door de nadere kennismaking met de voorttrekkers begreep zij dat de „Afgescheidenen” geen scheurmakers waren, maar de voortzetting van de aloude Gereformeerde Kerk. Vooral het Westen voelde zich nauw verwant met de „Afgescheidenen”; het Oosten naar den aard minder, daar het aantal emigranten dat in de oostelijke Staten zich vestigde, niet groot was en eer opsmolt in de Amerikanen. De Westersche Kerken vormden weldra de vierde particuliere Synode; kregen een eigen opleiding; stichtten Hope-College. Uit dien kring kwamen de afgevaardigden naar onze Synodes. De eerste was Dr van Raalte. Vóór deze officieele afvaardiging echter in het jaar '86, hadden zich in Amerika reeds weer enkele gemeenten van de Reformed afgezonderd en gevestigd als Christ. Reform. Kerk. Deze kerken zochten direct gemeenschap met de moederkerk en wel op de Synode van Leyden in '57, gepreæsiedeerd door Ds W. A. Kok. Bij haar was een brief ingekomen, ondertekend door Ds J. M. Klijn en Ds K. van den Bosch, als Praeses en Scriba, „zoekende vereniging met de Christ. Afg. Geref. Kerk in Nederland”. Uit het besluit der Synode blijkt, dat het in dien brief ging over hunne „afscheiding”, immers de Synode besloot den brief „voor kennisgeving aan te nemen, dewijl de berigten uit Amerika tegen elkander strijden, en zij daarom de vermelde noch goed noch afkeuren kan en hun dus raden, om voorzigtig en naar Gods Woord te handelen”.

Ook op de Synode van 1860 te Hoogeveen kwam weer een brief in van Ds. K. v. d. Bosch, waarin Z.Ew. aandringt, om hunne gemeenten aldaar onzerzijds te erkennen, zich beklagende tot nu toe zoo stiefzusterlijk door ons te zijn behandeld. De Synode antwoordt hierop, „dat zij alle kerken erkent, die de gereformeerde leer en kerkregering hebben en daarbij blijven. Dit antwoord zal Z.Ew. schriftelijk worden medegedeeld”. Op de eerstvolgende Synode te Franeker 1863 wordt medegedeeld door de Commissie van Rapporteurs, „dat er een brief is ingekomen van de Leeraars W. H. van Leeuwen en K. van den Bosch namens de klassikale vergadering Zeeland, Staat Michigan, Noord Amerika, om hare gemeenten aldaar onzerzijds te erkennen”. De Synode „vermeent bij haar besluit, genomen in Art. 125 van de Synode van 1860, te moeten blijven”. Op de eerstvolgende Synode was Dr van Raalte tegenwoordig. Daarvan schreef ik de vorige maal. Het kan ons niet verwonderen, dat de Chr. Gereformeerden in Amerika zich beklagden „stiefmoederlijk” te worden behandeld.

G. KEIZER.

PERS-SCHOUW.

Een wenk.

De vrijmoedige en goedmoedige kritikus, Ds. Datema schrijft aan zijn vriend Sufridus iets over ons blad. Men vindt het in zijn lijforgaan „Het Kerkblad” voor Haarlem enz.

Ja, dat moet ik ook nog even zeggen: het wordt met „De Reformatie”, het jonge en mooie tijdschrift toch wel wat heel erg, en zelfs vermoedend met al die vervolgstukken. Je kunt het niet bijhouden. Schier van alle rubrieken is het: IV, VIII, XVI enz. Me dunkt, dat moest alzo niet geschieden. Broeders, mannen-broeders, vraagt niet te veel van ons gehoeven: we kunnen niet bijhouden. U levert fijn werk; maar we kunnen niet tegelijk uit 5 à 10 kopjes tegelijk koffie en thee drinken. Dan wordt het op den duur koud.

Met deze kritiek hebben we ongetwijfeld te rekenen. Ik hoop haar dan ook op de eerstkomende redactievergadering ter sprake te brengen. Eigenlijk nam de redactie reeds maatregelen door bij het verschijnen van ons blad de wenschelijkheid uit te spreken, dat bij vervolgartikelen steeds de korte inhoud van de vorige stukken er boven zal worden aangegeven. Hield men zich daaraan algemeen, zoo zou men het den lezers zeer vergemakkelijken. Mag ik den schrijvers nog eens aan dezen redactiewensch herinneren? Ook verdient het overweging, al schrijft men weken achtereen over hetzelfde onderwerp, dit in zelfstandige artikelen te doen. Ds. Datema heeft gelijk, dat veel vervolgstukken vermoeien. En alles moet gedaan om „De Reformatie” frisch te houden.

„Ik houd niet van stiekem”.

En om te toonen, dat ik niet aan konsekwentiedrijverij doe, geef ik al dadelijk een vervolgstof. Maar eene, waarbij van het geheugen onzer lezers niet te veel wordt gevergd. Wie herinnert zich niet de beruchte „Veertiende” uit „Bergopwaarts”. Ds. Netelenbos schreef eens: „Ik houd niet van stiekem”. En ik ben het daarin volmaakt met hem eens. Maar no. 14 houdt er zooveel te meer van. Dat maakte de verontwaardiging van Dr. de Moor gaande. Hij plaatste in de „Utrechtsche Kerkbode” het volgende krasse stuk:

Welnu, aangenomen, dat dus een onzer collega's dit stuk heeft geschreven, moeten we daarover enkele opmerkingen ten beste geven.

De eerste is, dat men zich niet behoort te verwonderen wanneer een geest van wantrouwen in onze Kerken zich gaat meester maken van de predikanten en gemeentelieden. Dat is dan niet te wijten aan degenen, die de belijdenis willen handhaven, maar alleen aan monchen als deze „veertiende”, die de oorzaak zijn, dat het vertrouwen gaat wankelen.

Er zijn dus verraders onder ons.

Geniepig die in „Bergopwaarts”, bij de vijanden van al wat Gereformeerd is, onze Kerken gaan bekladden, en den moed missen om een openbare actie te voeren.

Stiekemers, die beproeven een ander ervoor te spannen (we meenen Dr. Geelkerken genoeg te kennen om te weten, dat hij feestelijk voor de eer zal bedanken), en als het goed gaat heel wat drukte zullen hebben, doch als het mis gaat (zoals met vrij groote zekerheid is te voorzien) zich schuil houden.

Maar is het te verwonderen, dat er wantrouwen ontstaat ook bij de gemeentelieden, als zij kunnen denken: is wellicht die „veertiende” onze dominé? Niet alleen om de treurige beweringen in dit stuk, doch vooral om het karakterlooze, dat eruit spreekt, moet het hevige verontwaardiging wekken.

Onze tweede opmerking is, dat dit stuk op ergelijke wijze de hoogste dingen misbruikt. Er is niemand onder ons, die „gelooft in het Calvinisme, in de Geref. Kerken, in de veronderstelde wedergehoorte en in alles, wat men ons tegenwoordig opdeelt als zuiver naar de Gereformeerde „beginselen”. Het is de dwaasheid gekroond, zoo iets neer te schrijven.

Maar het is gruwelijk, na zoo'n karakterloos stuk, waarin men zijn broederen aldus bekladt, in Farizeeuwische verheffing te durven zeggen:

„Ik geloof in Jezus Christus, Gods ééngeboren Zoon, onzen Heer.

Ik geloof in den Heiligen Geest.”

Deze woorden zijn te heilig om ze op zulk een manier, in een zoodanige tegenstelling, te gebruiken.

En ik vrees zeer, of de schrijver wel iets verstaat van wat hij daarin zegt.

Als hij het waarlijk kende, zou hij dan zoo vuil kunnen optreden? Zou hij dan zulke levensbetuigingen kunnen neethalen in den strijd met zijn broederen als een wapen om hen te priemen? Zou hij dan uit dat geloof niet voelbaar de kracht putten om, evenals Paulus, in het aangezicht te weerstaan degenen, die naar zijn oordeel te bestraffen waren?

Onze derde opmerking is, dat Dr. Geelkerken en Ds. Brussaard, die hun goeden naam in een kerkelijke procedure tegen Ds. Van der Meulen meenen te moeten verdedigen, het wel zeer zullen betreuren, dat zij tegen dezen „veertiende” niet eveneens een klacht kunnen indienen. Want deze zegt niet meer of minder, dan dat zij een eerlijke poging hebben aangewend om Ds. Netelenbos te redden, en spreekt van een streven van Geelkerken, dat als het bestond niet onbedenklijk zou zijn.

Wie de stukken las, weet, dat Brussaard en Geelkerken niet hebben getracht, Netelenbos te redden, maar alleen zijn opgekomen voor de zuiverheid der kerkelijke procedure.

Intusschen blijkt het nu, welk een indruk hun optreden gemaakt heeft, en zou het, dunkt ons, niet kwaad zijn, wanneer zij openlijk dezen „veertiende” eens vertelden, dat zij van zijn minne manieren niet gediend zijn en zijn voorstelling der zaken beslist afkeuren.

Mij dunkt, zij kunnen, als zij tegen Van der Meulen procederen, het niet laten, dien Veertiende publiek te verloochenen en tegen diens doen te waarschuwen.

De M.

Letterkundige kritiek.

Kan men tegenover het stiekeme bijna niet te kras optreden, aan den anderen kant mag men niet toegeven aan den kritischen hartstocht, die thans overal en ook wel in onze kringen hier en daar rondwaart. In de „Gereformeerde Kerkbode” voor Rotterdam wijst Ds. Landwehr hierop.

Er wordt, en zeer terecht, in onzen tijd veel geklaagd over de litteratuur, met name de belletristische. Er verschijnen boeken, die voor geloof en zeden hoogstschadelijk, ja verderfelijks zijn, en toch worden vele van deze boeken gelezen in kringen, waar men zoo iets niet zou verwacht hebben. Velen lezen niet, maar verslinden boeken. Als het maar boeit, neen, zoo was het vroeger, tegenwoordig moet men zeggen: als het maar prikkelt, dan is het mooi.

Tegenover dien stortvloed van verkeerde lectuur staat onze Christelijke lectuur tamelijk arm. Men nent met belletristische gaven bezitten wij niet veel. Er wordt wel Christelijke lectuur aangeboden, maar die is doorgaans niet hoogstaand uit een oogpunt van kunst.

Nu komt de vraag, welke wij onlangs deden, op den voorgrond: moet men al zulke lectuur, omdat zij niet geheel aan de eischen voldoet, aan den kant werpen?

Er is tweërlei gebied, het gebied van het kennen en van het kunnen.

Handelt men op beide terreinen met denzelfden maatstaf? O.i. niet. Op het gebied van het kennen verschijnt heel wat, dat geen 100 procent is, maar nochtans zeer bruikbaar mag geacht worden. Werpt men dat alles weg?

Zegt men: het is geen 100 procent, en daarom weg cronee! Geenszins! Men wijst op fouten, tracht de schrijvers op den goeden weg te leiden, bouwt op en bereikt dikwerf zeer schoone resultaten.

Is het gebied van de kunst nu zoo gansch anders? Moet daar alles eerst tot de volmaaktheid nadere, om aanbevolen te worden? Is dat niet meten met twee maten?

Dat men zonder onderscheid des persoons criticeert, dat men fouten aanwijst, het is alles uitnemend: maar men moet niet een vernietigings-systeem er op nahouden, waardoor men ontlukkende talenten begraaft en de ontwikkeling der Christelijke lectuur tegenhoudt.

Dat noemen wij onverstandig en onbillijk tevens. Daarenboven worden wij zoo al armer aan Christelijke lectuur, die wij zoozeer van nood hebben.

De vernietigende kritiek, die men soms in onze bladen kan lezen, is een alleszins verklaarbare reactie tegen het zoetsappige gerecenseer, het alles-maar-raakaanbevelen, mits het van een christelijken schrijver of uitgever komt, dat in een vorige periode in zwang was. Een recensent moet waar blijven. Reactie in deze kan gezond werken. Toch gaat men thans in reactie weleens te ver. Niet alleen ontmoedigt men zoo hen, die nog slechts matigen woeker van hun talent hebben verkregen, gelijk Ds. L. terecht opmerkt, maar de vraag komt op: wat blijft er voor ons volk te lezen over? Drijft men het niet in de armen der ongelovige literatuur? Daarom doet men goed te onderscheiden tusschen lectuur en literatuur. Een boek kan als lectuur uitnemend zijn, maar als literatuur van geringe waarde. Ook geve men er zich rekenschap van hoe men schuilende letterkundige gaven het best kan opwekken. Dat kan niet door steeds maar prijzen en sparen. Evenmin echter door een soort „vernietigings-systeem” toe te passen.

Rudolf Steiner.

Onze kritische zin vindt overigens werk genoeg. Telkens komen wij met nieuwe geestesstroomingen in aanraking. Zoo zal straks een man, met wien door enkelen in hogere standen wordt gedweept, in ons land lezingen houden. Aan een aandachtig auditorium zal het hem wel niet ontbreken. Nu ligt het in onze voorloopige bedoeling later een artikel aan hem te wijden. Of er uitvoering aan kan worden gegeven moeten wij van de omstandigheden laten afhangen. Inderijd wilden we ook iets over Comenius schrijven. We hielden het in de pen, omdat andere onderwerpen beslag op ons legden. Laten we daarom ter orienteering thans een artikel over Steiner uit „De Hervorming” onzen lezers vast mogen voorleggen. Steiners stelsel heet de anthroposofie. De redactie van „De Hervorming” verklaart in een noot:

Wij deelen degenen, die van de Anthroposofie nog niet vernamen, mede, dat zij in wezen theosofisch is wel echter een eigen karakter heeft door primair een ander voorwerp in oogenschouw te nemen: den mensch (anthropos), omtrent wien zij wijsheid verkondigt, terwijl de theosofie, in haar begrip-bepaling God, het Goddelijke (Theos) voorop stelt. Steiner bedoelt in zijn geesteswetenschap de krachten in den mensch, ook mystieke en occulte, te bestudeeren — een der programapunten ook van de theosofie, en geeft in de laatste jaren, blijkens de ons verstrekte beschouwingen, zijn aandacht aan opvoeding en sociale wedetgehoorte.

En nu het stuk van doctoranda E. Vreede:

Na een welhaast 40-jarige werkzaamheid op de meest verschillende gebieden van het geestesleven, begint Dr. Rudolf Steiner ook buiten de grenzen der midden-europese landen een bekendheid te verwerven, die gaandeweg de aandacht van steeds breeder kringen op hem vestigt. Voor velen staat hij als de vertegenwoordiger van een geestesrichting, die de strijd met het materialisme op elk gebied heeft aangebonden, strijd niet alleen in den negatieven zin van kritiek, maar bovenal in opbouwenden zin. Als schepper niet alleen van de antroposofische Geesteswetenschap (in onze taal zou men er, in overeenstemming met het woord „natuurkunde” misschien beter „geesteskunde” voor kunnen zeggen), maar ook van een nieuwe richting in kunst, van een sociale leer, van een pedagogie als uitvloeisel uit de anthroposofie gesproten, staat hij in zijn levenswerk als een waarlijk monumentale gestalte voor ons. In korte trekken zal dit hier geschetst worden.

In Oostenrijk uit eenvoudige ouders geboren, bezocht hij de H.B.S. en daarna de Technische Hoogeschool te Weenen, bestudeerde hoofdzakelijk de natuurwetenschappen en tevens aan de universiteit de werken van Goethe onder leiding van den uitnemenden Goethekenner Schröder. Dit werd de aanleiding dat hij reeds spoedig belast werd met het uitgeven van Goethe's natuurwetenschappelijke geschriften van Kürschner's „National-Litteratur”, die hij van een, uit wetenschappelijk oogpunt hoogst belangrijke inleiding voorzag. Op dezen grondslag is ook al zijn later wetenschappelijk werk gebouwd. Hij promoveerde eerst later op een filosofische dissertatie (in 1892 verschenen als „Wahrheit und Wissenschaft”) waarin hij zijn kennis-theoretisch standpunt scherp uiteenzet; afwijking van de filosofie van Kant met zijn onbereikbaar „Ding an sich”, met zijn scheiding van „practische en